

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۱، صص ۹۱-۱۱۵

ارزیابی شاخص های راهبرد توسعه شهری در چابهار

امید مبارکی^{۱*}، علی ولیقلی زاده^۲، شکوفه صحراجو^۳

۱-دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه مراغه

omidmobaraki@gmail.com

۲-دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه مراغه

۳-کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۳

چکیده

یکی از رویکردهای نوین در طرح‌های توسعه شهری، رویکرد راهبرد توسعه شهری (CDS) می باشد که در سال ۱۹۹۹ با هدف کاهش فقر، توسعه پایدار، ارتقای مشارکت و ایجاد حکمرانی خوب شهری ایجاد گردید. گذار از برنامه ریزی اقتدارمحور به برنامه ریزی مشارکت محور با هدف تعریف روشنی از آینده شهر برای ساکنان شهری عملاً پویایی محیط شهری را سبب می شود. از سوی دیگر طرح های توسعه شهری فعلی با خصوصیات خشک بودن، آمرانه بودن، از بالا به پایین بودن، عدم مشارکت اکثریت شهروندان را به وجود آورده است. طرح استراتژی توسعه شهری، رویکردی راهبردی است که هم اکنون در بسیاری از کشورهای جهان و به خصوص کشور های در حال توسعه با استقبال مواجه شده است. هدف این پژوهش ارزیابی شاخص های راهبرد توسعه شهری در چابهار است. با توجه به اینکه شهر چابهار هم در ایران از موقعیت استراتژیک ویژه ای برخوردار است. نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای، اسنادی، روش مشاهده مستقیم و پرسشنامه و مصاحبه استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد؛ بین حد مبنا (۳) و مقدار محاسبه شده (۲.۶۳) اختلاف معناداری وجود دارد. از آنجایی که مقدار محاسبه شده کمتر از حد استاندارد می باشد نتیجه می گیریم وضعیت توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی در حد نامطلوب و غیر قابل قبول می باشد. به طوری که مؤلفه حکمروایی خوب شهری با میانگین ۲/۳۴ کمترین و مؤلفه بانک پذیری با میانگین ۳/۵ بیشترین مقدار را دارند. نتایج مدل سوات هم نشاندهنده این است که بهترین استراتژی برای چابهار استراتژی تهاجمی است.

واژگان کلیدی: راهبرد توسعه شهری، حکمروایی خوب شهری، رقابتی بودن، شهر چابهار، بانک پذیری

مقدمه

بعد از جنگ جهانی دوم، یکی از مهم‌ترین مشکلات به وجود آمده در کشورهای در حال توسعه، رشد و توسعه شتابان و ناهمگون شهری بوده است. پیامد چنین رشد انفجاری جمعیت شهر نشین، به پیدایش اپیدمی گسترده فقر شهری منجر گردیده است. در بسیاری موارد، ظهور چنین پدیده‌ای در نتیجه مهاجرت گسترده روستایی و یا حتی شهرهای کوچک و متوسط به کلانشهرها بوده است بنابراین شهر دچار معضلی گردیده که رهایی از آن را تنها در چارچوب راه‌حل‌های نوین جستجو کرد. طرح مفاهیم نوینی چون توانمند سازی، مشارکت، حکمرانی خوب شهری، توسعه پایدار، رقابتی نمودن شهرها، برنامه‌ریزی استراتژیک، برنامه‌ریزی محله محور و ... نشان دهنده موجی نوین در تفکر برنامه‌ریزی شهری است (صراف، ۱۳۸۱: ۱۲). برنامه‌ریزی استراتژیک فرایندی است که منجر به تولید ابتکارات بهره‌ور و اختصاصی و عمومی که در جستجوی همکاری و اشتراک مساعی برای توسعه شهر هستند، می‌شود (استین برگ^۱، ۲۰۰۲: ۱). جوهره توسعه استراتژیک احساس مسئولیت در پاسخگویی به نیازهای حال و آینده جامعه و تحقق اهداف تعیین شده است که تنها در پرتو توازن و هماهنگی در تحولات ساختاری جامعه محقق می‌گردد. در واقع هدف کلان توسعه استراتژیک، ایجاد محیط قابل زندگی برای همه، همراه با عدالت اجتماعی، کارآیی اقتصادی و پایداری زیست‌محیطی است و توسعه استراتژیک در محدوده‌های زمین و مسکن شهری، خدمات اجتماعی و زیربنایی توسعه اقتصادی و زیست محیطی به طور یکپارچه وارد می‌شود (صراف^۲، ۲۰۰۸: ۱۸۰). استراتژی توسعه شهری (CDS) یکی از طرحهای استراتژیک است که توسط بانک جهانی و سازمان ائتلاف شهرها توصیه شده و در حال حاضر بسیار مدنظر قرار گرفته و در شهرهای زیادی در دنیا در حال اجرا می‌باشد (اشرفی، ۱۳۸۸: ۴۷). نظام برنامه‌ریزی شهری ایران که بر پایه طرح های جامع و تفصیلی بنا نهاده شده، فاقد چارچوب و دیدگاهی دموکراتیک است. این نظام نیازمند اصلاح و بهره‌گیری از رویکردهای نوین برنامه ریزی همچون استراتژی توسعه شهری (CDS) برای بالابردن مشارکت شهروندان است. گسترش شهرنشینی به همراه مسائل و مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش ضرورت توجه همه جانبه به راهبردهای سودمند برای بهینه سازی زندگی ساکنان شهرها را لازم ساخته است. (علی اکبری و کماسی، ۱۳۹۷: ۴۴) چرا که شهر یک سیستم اجتماعی پویا و باز است که در آن سه سطح از حرکت مکانیکی، زیستی و اجتماعی درهم آمیخته و با انواع فرا سیستم‌ها و زیر سیستم‌های متعدد در ارتباط است. بنابراین، برنامه‌ریزی شهری مستلزم ایجاد یک نظام یکپارچه از سطوح مختلف برنامه ریزی است که نحوه پیوستگی و هماهنگی میان سیستمهای فرادست و فرودست را نشان دهد (قمری و موسوی، ۱۳۹۶، ۲۹). طبق پیش بینی های سازمان ملل تا سال ۲۰۳۰ بیش از ۶۰ درصد جمعیت جهان در نواحی شهری زندگی خواهند کرد. این در حالی است که شهرها فقط ۲ درصد از سطح زمین را اشغال کرده اند (اگر^۳، ۲۰۰۵: ۲). از این رو مقیاس‌های شهرنشینی و مشکلات آن بیانگر آن است که پیامدهای آن در حال حاضر جهانی هستند (هال^۴، ۲۰۰۵: ۱۵۳). باید پذیرفت که آهنگ پر شتاب تغییرات، روش‌هایی را که ما با آن‌ها به اهداف اجتماعی دست می‌یابیم کهنه و منسوخ کرده است (تافلر، ۱۳۸۳: ۴۸۵). فرایند تهیه استراتژی توسعه شهری برای کشورهای در حال

¹ -Steinberg

² -Sarraf

³ - Egger

⁴ -Hall

توسعه، از جمله ایران که آشنایی کمتری با نظام‌های تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرایی راهبردی دارند، امر به نسبت جدیدی است (رهنمایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۷). بنابراین، لزوم توجه به این رویکردها و طرح‌های نوین برنامه ریزی از ضروریات اجتناب ناپذیر است، راهبرد توسعه شهری (CDS) فرآیندی است که در خلال آن چشم انداز توسعه شهری هر شهر به گونه ای تهیه می‌شود که بر اساس آن برنامه اقدامات عملی کوتاه مدت تدوین می‌گردد (حیدری‌چیانه و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۹). این رویکرد به جای پاک کردن صورت مسئله، می‌کوشد آن را حل کند (صرافی، ۱۳۸۱: ۱۲). هم‌چنین راهبرد توسعه شهری ابزاری راهبردی، بر سرمایه‌های درون جامعه شهری و شیوه‌های مشارکتی، دموکراتیک، سیستمی و سلسله‌مراتبی تاکید دارد و بر آن است که زمینه‌های برخورداری شدن شهروندان از زندگی و خدمات پایه شهری برخوردار را، احیا کند (جهانی‌شکیب و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۰). شهر چابهار در جنوب شرقی استان سیستان و بلوچستان واقع است. و از موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی و بستر غنی تاریخی و فرهنگی برخوردار است. این شهر با وجود پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناسب برای توسعه شهری تا کنون نتوانسته از حداکثر این ظرفیت‌ها جهت توسعه استفاده کند. شهر چابهار با مشکلاتی هم‌چون زیست محیطی، گردشگری، حمل و نقل، حکم‌روایی خوب شهری و زیرساخت‌ها مواجه است به لحاظ گردشگری نیاز به حس امنیت در افراد منطقه و گردشگران لازم و ضروری است. در بحث زیست محیطی مشکل اساسی شهر تکمیل نبودن سیستم دفع فاضلاب شهری و هم‌چنین سرانه پایین فضای سبز شهری است. یکی دیگر از چالش‌های اساسی در شهر چابهار وجود اسکان‌های غیر رسمی و افزایش جمعیت در این نواحی است. لذا با توجه به رشد روزافزون چابهار، مشکلات و چالش‌های پیش‌رو، استفاده از راهبرد توسعه شهری (CDS)، با وجود تازگی و نو بودن، می‌تواند کمک بزرگی در جهت رشد توسعه پایدار شهر و برطرف نمودن مشکلات آن باشد.

پیشینه تحقیق

رحمتی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه‌ی خود با عنوان برنامه ریزی توسعه شهر بابلسر با رویکرد توسعه شهری (CDS)، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به این نتیجه رسیده است که از نظر گروه‌های مختلف شهری، شهر بابلسر به لحاظ شاخص‌های CDS در وضعیت چندان مطلوبی قرار ندارد و هم‌چنین نتایج حاصل از آزمون آنوا (ANOVA) نیز نشان می‌دهد که بین نظرات گروه‌های مختلف شهری (مسئولین، شهروندان، نخبگان شهری)، به لحاظ شاخص‌های CDS تفاوت معناداری وجود دارد و نتایج تحلیل مدل SWOT نیز نشان می‌دهد که شهر بابلسر در موقعیت تهاجمی قرار دارد.

زیاری و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان CDS به عنوان رویکردی مشارکتی در فرآیند چشم‌اندازسازی توسعه شهری (مطالعه موردی شهر مهاباد) با هدف ایجاد بستری جهت مشارکت، برنامه‌ریزی و ایجاد زمینه‌ای برای چشم‌اندازسازی مشترک توسعه آتی شهر، انجام دادند. نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی - تحلیلی بود. نتایج پژوهش نشان داد؛ که ساکنان شهر مهاباد، شناخت مناسب و به نسبت مشترکی از فرصت‌ها، تهدیدها، قابلیت‌ها و مشکلات شهر خود دارند که این موضوع زمینه را برای چشم‌اندازسازی آتی شهر مهیا می‌کند.

هاشمی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان نقش مدیریت شهری در موفقیت رویکرد راهبرد توسعه شهری (مورد: شهر قزوین) با استفاده از روش پیمایشی - کمی و استفاده از آزمون‌های میانگین، واریانس، انحراف معیار و مدل تحلیل مسیر، به این نتیجه رسیده‌اند که در مجموع ۲۳ عامل از بین ۲۹ عاملی که تأثیر آن‌ها در ناکارآمدی و عدم موفقیت راهبرد توسعه شهر مورد سنجش قرار گرفته بودند، از همبستگی ۵۰ تا ۹۲ درصد برخوردار هستند و تأکید روشنی بر این نکته دارند که تفرق مدیریتی موجود در ساختار مدیریت شهری، موجب ناکارآمدی و عدم موفقیت رویکرد راهبرد توسعه شهر است.

کریمی و همکاران (۱۳۹۷). در مقاله ای با عنوان نقش راهبرد توسعه شهری (CDS) در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهرداری شیراز) هدف از پژوهش را، بررسی شاخص‌های CDS در منطقه ۳ شهر شیراز جهت بهبود وضع موجود و نقش آن در دستیابی به توسعه پایدار شهری عنوان می‌کند روش پژوهش در دو بخش توصیفی- تحلیلی بوده و جهت سنجش روایی سازه‌ای از آزمون آلفای کرونباخ، برای تعیین روایی محتوایی از تحلیل عاملی اکتشافی و به منظور تحلیل داده‌ها از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده، میانگین معیار قابلیت زندگی ۲/۵۶، رقابت‌پذیری ۳/۰۸، بانکی بودن ۲/۸۱ و حکمروایی خوب شهری ۲/۱۶ می‌باشد و با توجه به عدد ۲/۵ به عنوان میانه نظری، می‌توان گفت که منطقه ۳ به لحاظ برخورداری از شاخص‌های CDS وضعیت نسبتاً خوبی دارا می‌باشند. معیارهای قابلیت زندگی، رقابت‌پذیری و حکمروایی خوب شهری دارای رابطه معنی‌دار می‌باشند و باتوجه به نتیجه آزمون رگرسیون چندمتغیره، معیار بانکی بودن بیشترین تأثیر را در جهت ارتقاء رویکرد CDS در منطقه ۳ دارد.

سیتی آلیانس^۱ (۲۰۱۰) در طرحی با عنوان استراتژی توسعه شهری صوفیه، هدف از این طرح را دستیابی به شکوفایی اقتصادی، عدالت اجتماعی و حاکمیت کارآمد تعریف می‌کند و در نهایت استراتژی‌های زیر را برای توسعه پایدار شهری صوفیه ارائه می‌دهند: ایجاد رشد اقتصادی پایدار، بهبود و ارتقاء کارایی و اثر بخشی دولت محلی، بهبود کیفیت و کارایی ساختار منطقه شهری و در نهایت توسعه صنعت توریسم و ایجاد درآمدهای پایدار.

پارنل و رابینسون^۲ (۲۰۰۵) در مقاله ای با عنوان استراتژی‌های توسعه شهری ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی معتقدند در برنامه‌ریزی استراتژی‌های توسعه شهری باید از توانمندی‌های نیروهای دانشگاهی بهره بیشتری برد و استراتژی‌های توسعه شهری ژوهانسبورگ را مواردی مانند: ایجاد تعادل منطقه‌ای، تعادل بخشی بین رشد جمعیت و فقر زدایی و خدمات رسانی به افراد ساکن در بخش اسکان غیر رسمی عنوان می‌کنند.

¹ City alliance

² -Parnell and Robinson

مبانی نظری تحقیق

برنامه ریزی استراتژیک

برنامه ریزی استراتژیک تلاشی است سازمان یافته و منظم برای اتخاذ تصمیمات بنیادی و انجام اقدامات اساسی که سرشت و جهت گیری فعالیت‌های یک سازمان با دیگر نهادها را در چارچوب قانونی شکل می‌دهد. و متضمن همه اقداماتی است که منجر به تعریف اهداف و تعیین استراتژی‌های مناسب جهت دستیابی به آن اهداف برای کل سازمان می‌شود (طیبی و ملکی، ۱۳۸۴: ۳۴). برنامه ریزی استراتژیک سعی در بیان و معرفی وجوه بیرونی شهر دارد و با توجه به تعیین و جایگاه نقش شهر در آینده، به بررسی ساختارهای درونی می‌پردازد. به طور کلی، طرح‌های ساختاری-راهبردی بنا به ماهیت نگرش سیستمی خود، در درجه اول به حفظ کلیت شهر و ایجاد تعادل پویا میان روندهای اصلی توسعه کالبدی و روند اقتصادی-اجتماعی دراز مدت نظر دارد و برنامه ریزی برای عرصه فرعی و جزئی را به عهده طرح‌های مشخص و شرایط خاص زمانی و مکانی آنها و اجرای تدریجی واگذار می‌کند (مهدیزاده، ۱۳۸۵).

اصول استراتژی توسعه شهری

استراتژی توسعه شهری برای پایداری توسعه شهرها بر اساس چهار اصل کلی بنیان‌گذاری شده است که عبارتند از: حکمروایی خوب شهری، قابلیت زندگی، رقابت پذیری، بانک پذیری

حکمروایی خوب شهری

حکمروایی در لغت به معنای اداره و تنظیم امور است و به رابطه میان شهروندان و حکومت‌کنندگان اطلاق می‌شود. در واقع این اصطلاح «رابطه» و نه «دستگاه» را توصیف می‌کند (لاله پور، ۱۳۸۶: ۶۲). راهبرد توسعه شهری معتقد است که حکمرانی خوب شهری یک عامل کلیدی برای رشد شهر و توسعه شهر می‌باشد. بر همین اساس این رویکرد موضوعاتی مانند تمرکززدایی، قدرت مالی شهرداری، محیط زیست، شفافیت و پاسخگویی، فقر، حاشیه‌نشینی و مدیریت شهری را مورد توجه قرار می‌دهد (حیدرآباد^۱، ۲۰۰۴: ۱) شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از نگاه سازمان ملل عبارتند از: مشارکت، قانون‌مندی، عدالت، شفافیت، پذیرا و پاسخ‌دهنده بودن، جهت‌گیری توافقی، اثر بخشی و کارایی، مسیولیت و پاسخ‌گویی، بینش راهبردی. (رحمتی، ۱۳۹۲).

¹ -Heidarabad

قابلیت زندگی

یکی از رویکردهای نوین در زمینه اصلاح و گسترش مفهوم توسعه، مطرح شدن مفهوم کیفیت زندگی و دخالت دادن شاخص های اجتماعی و کیفی در اهداف توسعه و عمران شهری و منطق های است. بکارگیری این مفهوم در واقع واکنشی است علیه توسعه یک بعدی اقتصادی در سطح ملی و توسعه صرفاً کالبدی در مقیاس شهری و تلاشی است در جهت دستیابی به معیارهای جامع تر و چندبعدی در عرصه برنامه ریزی است (مهدیزاده، ۱۳۸۵). یکی از معیارهای قابلیت زندگی شهری، کیفیت زندگی شهروندان است. معیارهای سنجش کیفیت زندگی شهری به طور کلی عبارتند از: امنیت، سلامت، حقوق بشر، آسایش و رفاه اجتماعی. مقولاتی همچون آزادی، عدالت اجتماعی، تعادل زیست محیطی، رشد اقتصادی و مردم سالاری (دموکراسی) ابزار ضروری نیل به ویژگی های کیفیت شهری و در حقیقت بسترساز آن میباشند. در واقع شهری قابل زندگی هست که در آن همه ساکنان از فرصتهای یکسان برای مشارکت و بهره‌مندی از زندگی اقتصادی و سیاسی شهر برخوردار باشند. شهری قابل زندگی است که فضای آن را انسانهای پویا در وجوه مادی و معنوی و همبسته با یکدیگر و طبیعت پیروانند (صرافی، ۱۳۸۱: ۲۴).

رقابت پذیری

جهانی شدن و پیشرفت در فناوری اطلاعات، ساختار رقابت بین شهرها را تغییر داده است. مفهوم رقابت به طور معنی داری در دو دهه گذشته رشد کرده است و در حال حاضر وضعیت شهرها، مناطق و ملت ها برای ارزیابی، بهبود و ترویج شکلهای رقابتی خود در رقابت با دیگر مکان ها بهبود یافته است. حصول به موقعیت بالا در نظام سلسله مراتب شهری به منزله دستیابی به هدف اصلی می‌باشد (متاگراس^۱، ۲۰۱۰: ۵) تدوین راهبرد توسعه شهر و متعاقباً تدوین برنامه اجرایی، مستلزم تعیین مزیت رقابتی شهرها می‌باشد. از این رو تحلیل بستر اقتصادی شهر به منظور ارزیابی قوتها و ضعفها آن در مقایسه با شهرهای منطقه و کشور با هدف شناسایی گوشه‌هایی است که شهر در آن مزیت رقابتی داشته و قادر خواهد بود برای ارائه محصولات و خدمات خود بازار فراهم نماید (گلکار، ۱۳۸۴: ۶۶). وان جیجک، می‌گوید که یک عنصر کلیدی مدیریت شهری برای ایجاد شهر رقابت پذیر برابر و پایدار، در گرو هماهنگی و یکپارچگی بخشهای خصوصی و عمومی است تا بتواند از عهده مشکلات اصلی ساکنان شهری برآید (ونجیجک^۲، ۲۰۰۴: ۷)

¹ Metaxas

² - Van jijek

بانک پذیری

بانکی بودن را می‌توان از دو رویکرد متفاوت مورد بررسی قرار داد: بعد اول از نظر رشد فناوری و پیشرفت تکنولوژی ارتباطات که باعث تسهیل در امر تجارت و گردش مالی در سطح جهان شده است که این امر به پایداری شهرها کمک شایانی خواهد کرد، بعد دوم از لحاظ سیستم مالیه شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد. اصولاً شهرها برای داشتن یک توسعه پایدار و درخور باید از درآمدهای پایدار نیز برخوردار باشند (رهنما و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۱). بانک پذیری در ارتباط نزدیکی با رقابت پذیری شهر قرار دارد. به عبارتی شهرهای رقابت پذیر شهرهایی هستند که بانک پذیر هم باشند. یعنی دارای سیستم مالیه شهری کارآمد در استفاده از منابع درآمدی و هزینه‌ای خود هستند. ایجاد سایت‌های اطلاع رسانی اینترنتی و تهیه بانکهای اطلاعاتی آنلاین و بویژه بانک اطلاعات شهری، در جهت شفافیت بخشیدن به تمامی تصمیمات و عرضه بدون واسطه اطلاعات و همچنین شناساندن مزیت‌های شهر در جهت جذب سرمایه های مالی و انسانی، کمک زیادی به افزایش توان بانک‌پذیری شهرها خواهد کرد. هم اکنون در اکثر کشورهای پیشرفته، بانک‌ها خدمات آنلاین بانکی را جهت مشتریان خود از طریق اینترنت فراهم آورده‌اند. مشتریان به نیاز به حضور در بانک، غالب کارهای بانکی خود را با اتصال به Home Page ویژه بانکها و با استفاده از رمز مخصوص خود انجام می‌دهند (بهزادفر ۱۳۸۲: ۲۰).

روش تحقیق

نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی - تحلیلی است. برای جمع آوری داده‌ها از مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی استفاده شده است همچنین برای جمع آوری داده‌های میدانی پرسشنامه‌ای به تعداد ۳۸۲ نفر از شهروندان تکمیل گردید و برای تعیین حجم نمونه‌ها و روش نمونه‌گیری از فرمول کوکران و همچنین برای پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. و برای تحلیل داده‌های پرسشنامه از نرم افزار SPSS و آزمون های آماری T-test، رگرسیون گام به گام و تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

چابهار یکی از شهرهای جنوب خاوری استان سیستان و بلوچستان و تنها بندر اقیانوسی کشور است که در کرانه دریای عمان و اقیانوس هند قرار دارد. لنگرگاه آن قابلیت پهلوگیری کشتی‌های اقیانوس پیما را دارد و از مناطق آزاد تجاری ایران محسوب می‌شود. چابهار با مساحتی حدود ۱۷ هزار و ۱۵۵ کیلومتر در منتهی‌الیه جنوب شرقی ایران در کنار آب‌های گرم دریای عمان و اقیانوس هند قرار گرفته است و از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیک شهر، از جنوب به دریای عمان، از شرق به پاکستان و از غرب به استان‌های کرمان و هرمزگان محدود می‌شود. همجواری منطقه آزاد چابهار با دریا و نزدیکی اش به مدار

راس‌السرطان و قرارگرفتن در مسیر بادهای موسمی شبه قاره هند و جبهه‌های استوایی باعث شده که این منطقه آب و هوایی گرمسیری، معتدل و یا رطوبت نسبی داشته باشد. بندر چابهار به دلیل موقعیت راهبردی، که نزدیک‌ترین راه دسترسی کشورهای محصور در خشکی آسیای میانه (افغانستان، ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان و قزاقستان) به آب‌های آزاد است از اهمیت فراوانی برخوردار است و سازندگی و سرمایه‌گذاری فراوانی در آن صورت می‌گیرد؛ از جمله ساخت اسکله و افزایش گنجایش بارگیری کشتی‌های اقیانوس‌پیما (در خلیج چابهار) و ساخت راه‌آهن به سوی آسیای میانه و احداث فرودگاه بین‌المللی. این بندر یکی از مهم‌ترین چهارراه‌های کریدور شمال- جنوب بازرگانی جهانی است.

شکل شماره (۱) نقشه محدوده مورد مطالعه

تجزیه و تحلیل و یافته ها

آمار توصیفی

از تعداد پاسنخگویان به لحاظ جنسیت ۶۰/۲ درصد مرد و ۳۹/۸ درصد پاسنخگویان زن بوده اند. از نظر سن ۳۳/۲ درصد پاسنخگویان بین ۱۵-۳۰ سال، ۳۷/۷ درصد پاسنخگویان بین ۳۱-۴۵ سال، ۲۱/۲ درصد پاسنخگویان بین ۴۶-۶۰ سال و ۷/۹ درصد پاسنخگویان بیشتر از ۶۰ سال داشتند. به لحاظ اشتغال ۱۹/۶ درصد پاسنخگویان بیکار، ۲۸/۸ درصد پاسنخگویان شغل آزاد، ۱۸/۸ درصد پاسنخگویان شرکتی، ۱۸/۷ درصد پاسنخگویان کارمند و ۱۳/۹ درصد پاسنخگویان دانشجو و محصل بودند. در

نهایت از نظر وضعیت تحصیلی ۱۲/۸ درصد پاسخگویان زیر دیپلم، ۱۱ درصد پاسخگویان دیپلم، ۱۷/۸ درصد پاسخگویان کاردانی، ۳۹/۸ درصد پاسخگویان کارشناسی، ۱۸/۶ درصد پاسخگویان کارشناسی ارشد بودند.

ارزیابی شاخص حکمروایی خوب شهری در چابهار

وضعیت هر یک از مؤلفه های شاخص های بانک پذیری، قابلیت زندگی، مدیریت و حکمروایی خوب شهری و رقابت پذیری در ارزیابی وضعیت توسعه شهر چابهار با استفاده از آزمونهای پارامتریک تی استیودنت تک نمونه ای با ارزش آزمون ۳ مورد بررسی قرار میگیرد. برای هر مؤلفه میانگین آن مؤلفه با ارزش آزمون میانگین مورد انتظار یعنی مقدار ۳ در سطح خطای ۵ درصد کوچک تر باشد ($P\text{-value}=\text{sig}<0.05$) مقایسه می شود.

جدول شماره (۱) آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی مدیریت و حکمروایی خوب شهری

میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد	اختلاف از میانگین		سطح معناداری	مقدار آماره t	میانگین	مؤلفه ها
	حد بالا	حد پایین				
-۰/۹۶	-۱/۱۳	-۱/۰۴	۰/۰۰۰	-۲۴/۶۰	۱/۹۶	نظر خواهی شهروندان
-۰/۸۲	/۶۴	-۰/۷۳	۰/۰۰۰	۱۵/۳۵	۳/۷۳	مسئول در طرح توسعه شهری
-۰/۵۶	/۳۷	-۰/۴۶	۰/۰۰۰	۹/۹۲	۳/۴۷	حمایت از مسئولان
-۰/۷۷	-۰/۹۶	-۰/۸۶	۰/۰۰۰	-۱۷/۸۹	۲/۱۳	رعایت حقوق شهروندان
-۰/۵۳	-۰/۷۵	-۰/۶۴	۰/۰۰۰	-۱۱/۲۶	۲/۳۶	قوانین شهری پاسخ گو شهری
-۰/۴۲	-۰/۶۷	-۰/۵۴	۰/۰۰۰	-۸/۷۸	۲/۴۶	رسیدگی شهرداری به شکایات
-۰/۴۳	-۰/۶۴	-۰/۵۳	۰/۰۰۰	-۱۰/۱۴	۲/۴۶	آگاه از قوانین شهری
-۰/۸۳	-۱/۰۱	-۰/۹۲	۰/۰۰۰	-۲۰/۳۷	۲/۰۸	اطلاع رسانی امور به شهروندان
-۱/۱۰	-۱/۲۵	-۱/۱۷	۰/۰۰۰	-۳۰/۵۸	۱/۸۲	اطلاع رسانی هزینه به شهروندان
-۰/۸۸	-۱/۰۷	-۰/۹۷	۰/۰۰۰	-۱۹/۹۴	۲/۰۲	رضایت از درآمد و هزینه شهرداری ها
-۰/۷۴	-۰/۹۳	-۰/۸۳	۰/۰۰۰	-۱۶/۴۶	۲/۱۶	قابل قبول مالیات و عوارض
-۰/۷۸	-۰/۹۷	-۰/۸۷	۰/۰۰۰	-۱۸/۳۸	۲/۱۲	پایبندی به قوانین در عوارض و مالیات
-۰/۱۷	-۰/۳۹	-۰/۲۸	۰/۰۰۰	-۵/۱۹	۲/۷۲	نقش گروه ها در برنامه ریزی

روشن بودن قرار داد ها و مسئولیت ها	۲/۰۲	-۱۹/۳۴	۰/۰۰۰	-/۹۷	-۱/۰۸	-/۸۸
مدیران شهری کارآمد و تخصص	۲/۶۴	-۶/۱۲	۰/۰۰۰	-/۳۶	-/۴۸	-/۲۵
نظارت در اجرای برنامه ریزی بلند مدت	۲/۰۲	-۲۱/۴۰	۰/۰۰۰	-/۹۸	-۱/۰۷	-/۸۹
جلسات پرسش و پاسخ با مردم	۲/۱۹	-۱۵/۶۴	۰/۰۰۰	-/۸۰	-/۹۱	-/۷۱
رضایت از خدمات شهری در کاهش فقر	۱/۸۴	-۲۷/۸۰	۰/۰۰۰	-۱/۱۶	-۱/۲۴	-۱/۰۸

منبع: محاسبات نگارنده

طبق جدول شماره ۱، نقش ۱۸ گویه مشخص مدیریت و حکمروایی خوب شهری با سطح معناداری کمتر از (۰/۰۵) مورد پذیرش قرار گرفته اند. با توجه به مقایسه میانگین آن ها با حد مبنا (۳) میزان عملکرد آن ها در مدیریت و حکمروایی خوب شهری قابل درک است. هر چه مقدار از حد مبنا کمتر باشد، این میزان رو به طیف کم تمایل و نامطلوب دارد. میانگین کلی مربوط به حکمروایی شهری ۲/۳۴ می باشد که همان گونه که نتایج نشان می دهد دو مولفه مسئول در طرح توسعه شهری و حمایت از مسئولین به ترتیب با میانگین ۳/۷۳ و ۳/۴۷ در شاخص مدیریت و حکمروایی خوب شهری در وضعیت مطلوبی قرار دارند و اطلاع رسانی هزینه به شهروندان با میانگین ۱/۸۲ کمترین میانگین را دارا می باشد.

ارزیابی شاخص بانک پذیری در چابهار

در این گروه از مولفه ها، با احتمال ۹۵ درصد هر ۸ مولفه بانک پذیری با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ مورد پذیرش واقع شده است. از طرفی مقایسه میانگین هر یک از آن ها با حد مبنا ۳ بیانگر آن است که بیشترین عملکرد را در میان دیگر مؤلفه ها آنهایی دارند که مقدار میانگین شان بیشتر از حد مبناست.

جدول شماره (۲) آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی بانک پذیری

مؤلفه ها	میانگین	مقدار آماره t	میانگین	اختلاف از	میزان اختلاف در سطح
					اطمینان ۹۵ درصد

حد بالا	حد پایین		سطح معناداری			
/۵۲	/۳۶	/۴۴	۰/۰۰۰	۱۱/۳۰	۳/۴۴	رضایت از تعداد شعب ها
/۵۵	/۳۶	/۴۵	۰/۰۰۰	۹/۷۰	۳/۴۶	تعداد خودپردازها و نیاز شهروندان
/۷۹	/۶۳	/۷۰	۰/۰۰۰	۱۷/۲۲	۳/۷۱	رضایت از خدمات آنلاین بانک ها
/۸۸	/۷۱	/۷۹	۰/۰۰۰	۱۸/۲۸	۳/۸۰	رضایت از تسهیلات بانکها
/۳۷	/۱۹	/۲۸	۰/۰۰۰	۵/۸۷	۲/۲۸	آگاهی از تسهیلات بانک ها
/۳۹	/۱۷	/۲۸	۰/۰۰۰	۵/۰۹۹	۳/۲۸	رضایت شهروندان از آموزش بانک ها
/۸۰	/۶۱	/۷۰	۰/۰۰۰	۱۴/۴۵	۳/۷۰	رضایت از مهارت کارکنان بانک ها
/۵۶	/۳۹	/۴۷	۰/۰۰۰	۱۱/۱۱	۳/۴۸	رضایت از امنیت سیستم بانکی

منبع: محاسبات نگارنده

که در اینجا تمامی موارد مؤلفه های سطح بالاتر از حد مبنا وجود دارد. میانگین کلی بانک پذیری ۳/۵ می باشد. رضایت از تسهیلات بانک ها با میانگین ۳/۸۰ بیشترین میانگین و آگاهی از تسهیلات بانک ها با میانگین ۳/۲۸ کمترین می باشد.

ارزیابی شاخص قابلیت زندگی در چابهار

با توجه به محاسبات انجام شده بر روی هر یک از مؤلفه ها جدول مذکور مشخص گردید که همه مؤلفه مورد بررسی در بعد قابلیت زندگی مناسب با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معنی داری کمتر از ۱/۰۵ بوده و عملکرد مورد پذیرش قرار میگیرد.

جدول شماره (۳) آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی قابلیت زندگی

مؤلفه ها	میانگین	مقدار آماره t	سطح معناداری	اختلاف از میانگین	میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد	
					حد پایین	حد بالا
کیفیت مناسب زیر ساخت ها	۲/۰۴	-۲۰/۱۲	۰/۰۰۰	-۹۳۶	-۱/۰۶	-۸۷
شبکه گسترده مخابراتی	۲/۰۶	-۱۹/۴۵	۰/۰۰۰	-۹۴۰	-۱/۰۳	-۸۴
پرداخت بیشتر مالیات گروه های با درآمد بالا	۲/۰۲	-۲۱/۶۹	۰/۰۰۰	-۹۷۶	-۱/۰۶	-۸۹

۲/۰۵	-۲۱/۳۹	۰/۰۰۰	-/۹۴۵	-۱/۰۳	-/۸۶	انگیزه شهروندان در پرداخت مالیات
۳/۲۷	۷/۱۰	۰/۰۰۰	-/۲۷۵	/۲۰	/۳۵	ایجاد حس اعتماد شهروندان با پایداری اقتصاد
۱/۸۰	-۲۷/۸۵	۰/۰۰۰	-۱/۲۰	-۱/۲۹	-۱/۱۲	مطلوب بودن شرایط اقتصادی شهروندان
۲/۶۷	-۷/۸۰	۰/۰۰۰	/۳۲۷	-/۴۱	-/۲۴	کسب و درآمد مناسب برای زندگی
۲/۴۸	-۹/۹۴	۰/۰۰۰	-/۵۲۱	-/۶۲	-/۴۲	فراهم بودن زمینه اشتغال
۲/۵۱	-۹/۱۹	۰/۰۰۰	-/۴۹۵	-/۶۰	-/۳۹	اعتماد کامل از پایداری شغلی در آینده
۱/۷۹	-۳۱/۷۴	۰/۰۰۰	-۱/۲۰	-۱/۲۸	-۱/۱۳	رضایت از حمل و نقل و ترافیک
۱/۶۲	-۴۲/۱۴	۰/۰۰۰	-۱/۳۸	-۱/۴۴	-۱/۳۲	تمایل شهروندان به حمل و نقل عمومی
۱/۸۳	-۳۱/۱۰	۰/۰۰۰	-۱/۱۷	-۱/۲۴	-۱/۱۰	کیفیت مناسب فضای شهری و کالبدی
۱/۶۸	-۳۸/۵۶	۰/۰۰۰	-۱/۳۲	-۱/۳۹	-۱/۲۶	وجود فضای سبز و تفریحی کالبدی
۱/۷۷	-۳۴/۷۹	۰/۰۰۰	-۱/۲۲	-۱/۳۰	-۱/۱۶	دسترسی مناسب به امکانات فرهنگی
۲/۰۱	-۲۴/۶۰	۰/۰۰۰	-/۹۹۵	-۱/۰۷	-/۹۲	دسترسی مناسب به امکانات و خدمات
۳/۰۹	۲/۱۵	/۰۳۲	-/۰۸۶	/۰۱	-/۱۷	رضایت کیفیت از زندگی در محله خود
۳/۴۴	۱۰/۸۲	۰/۰۰۰	-/۴۴۰	/۰۳۶	/۵۲	احساس خوشبختی در زندگی خود
۲/۰۸	-۲۰/۷۶	۰/۰۰۰	-/۹۱۶	-۱	-/۵۳	رضایت از امنیت شهر
۱/۷۶	-۳۲/۸۰	۰/۰۰۰	-۱/۲۳۸	-۱/۳۱	-۱/۱۶	مناسب بودن زیر ساخت های شهر در توسعه
۲/۱۰	-۳۲/۶۷	۰/۰۰۰	-/۸۹۸	-/۹۹	-/۸۱	کنترل مشکلات زیست محیطی
۲/۷۰	-۵/۸۴	۰/۰۰۰	-/۳۰۱	-/۴۰	-/۲۰	رضایت از لحاظ زیست محیطی
۴	۲۲/۱۰	۰/۰۰۰	۱	/۹۱	-۱/۰۹	پتانسیل خوب برای توسعه

۲/۶۳	-۷/۴۵	۰/۰۰۰	-۳۶۹	-/۴۷	-/۲۷	سرمایه گذاری دولتی در جهت توسعه
۲/۱۸	-۱۵/۸۹	۰/۰۰۰	-/۸۱۹	-/۹۲	-/۷۲	نظارت کافی در توسعه شهر
۳/۶۰	۱۴/۳۲	۰/۰۰۰	-/۶۰۵	/۵۲	/۶۹	مناسب بودن سرمایه گذاری دولتی و خصوصی
۲/۲۶	۵/۴۱	۰/۰۰۰	-/۲۵۹	/۱۷	/۳۵	مشوق مالی برای سرمایه گذاری خصوصی

منبع: محاسبات نگارنده

در جدول شماره ۳، هر یک از گویه ها در بعد قابلیت زندگی مورد نظر را با مقایسه میانگین هر یک با حد مبنا (۳) مورد سنجش قرار دادیم که هر چقدر این مقدار میانگین بیشتر از حد مبنا باشد اثر بخشی آن بیشتر است. میانگین کلی قابلیت زندگی ۲/۴۰ می باشد. پتانسیل خوب برای توسعه و تمایل شهروندان به حمل و نقل عمومی به ترتیب بیشترین و کمترین میزان میانگین ۴ و ۱/۶۲ را دارا هستند.

ارزیابی شاخص رقابت پذیری در چابهار

با توجه به محاسبات انجام شده بر روی هر یک از گویه های جدول شماره ۴ مشخص گردید که گویه های مورد بررسی در بعد رقابت پذیری با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ داشته اند مورد پذیرش قرار می گیرد. میزان اثربخشی هر یک از این مؤلفه ها بعد مورد نظر را با مقایسه میانگین هریک با حد مبنا ۳ مورد سنجش قرار می دهیم که هرچه این مقدار میانگین بیشتر از ۳ باشد اثربخشی آن در راهبرد رقابت پذیری در محدوده مورد مطالعه بیشتر بوده است.

جدول ۴: آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی رقابت پذیری

میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف از میانگین	سطح معناداری	مقدار آماره t	میانگین	مؤلفه ها
حد بالا	حد پایین					
-/۹۹	-/۱/۱۴	-/۱/۰۶۳	۰/۰۰۰	-۲۷/۰۶	۱/۹۴	بستر آموزشی مناسب برای کسب مهارت
-/۲۸	-/۴۸	-/۳۸۰	۰/۰۰۰	-۷/۴۴	۲/۶۲	دارا بودن تخصص نیروی انسانی در انجام وظیفه
-/۱/۰۲	/۸۵	/۹۳۵	۰/۰۰۰	-۲۰/۹۵	۳/۹۳	اولویت سازمان ها در استفاده از نیروی متخصص

۲/۲۱	-۱۷/۴۷	۰/۰۰۰	-/۷۸۸	-/۸۸	-/۷۰	عدم احساس کمبود نیروی متخصص شهر
۳/۹۲	۲۰/۸۷	۰/۰۰۰	/۹۲۱	/۸۳	۱/۱	پذیرش دانشجویان از سراسر کشور
۳	-/۰۴۵	/۹۶۴	-/۰۰۳	-/۱۲	/۱۱	رقابت از نظر علمی با سایر شهرها
۳/۷۹	۱۴/۸۴	۰/۰۰۰	//۷۸۸	/۶۸	/۸۹	مزیت و ظرفیت محیطی مناسب برای رقابت
۳/۷۹	۱۶/۶۹	۰/۰۰۰	/۷۹۳	/۷۰	/۸۹	تبدیل به قطب آبی کشور

منبع: محاسبات نگارنده

میانگین کلی رقابت پذیری ۳/۱۵ می باشد که بیشترین میانگین مربوط به اولویت سازمانها در استفاده از نیروی متخصص با میانگین ۳/۹۳ و کمترین میانگین بستر آموزشی مناسب برای کسب مهارت با میانگین ۱/۹۴ می باشد.

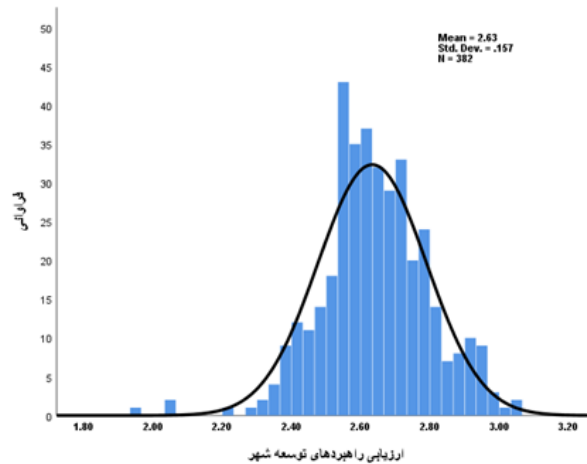
ارزیابی راهبرد توسعه شهری چابهار

جدول شماره (۵) آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی راهبردی توسعه شهر چابهار

میزان اختلاف در سطح اطمینان ۹۵ درصد		اختلاف از میانگین	سطح معناداری	مقدار آماره T	میانگین	راهبرد ها
حد بالا	حد پایین	-/۳۶۶	/۰۰۰	-۴۵/۶۵	۲/۶۳	
-/۳۵۱	-/۳۸۲					

منبع: محاسبات نگارندگان

نتایج حاصل از T تک نمونه ای برای سنجش مطلوبیت شاخص های راهبردی توسعه چابهار به طور کل نشان می دهد، بین حد مینا ۳ و مقدار محاسبه شده ۲/۶۳ اختلاف معناداری (sig: ۰.۰۰۰) وجود دارد. از آنجایی که مقدار محاسبه شده کمتر از حد استاندارد می باشد نتیجه می گیریم وضعیت توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی در حد نامطلوب و غیر قابل قبول می باشد.

شکل ۲: نمودار وضعیت شاخص های راهبرد توسعه شهری در چابهار

رگرسیون گام به گام جهت بررسی سهم شاخص های راهبردی بر توسعه در چابهار

در این مرحله از تحقیق سعی بر آن است به بررسی آن بپردازیم که شاخصهای راهبردی تا چه میزان به سمت سوی توسعه شهر چابهار پیش رفته است؟ و کدام یک از شاخص های راهبردی در توسعه شهر چابهار تأثیر بیشتری داشته است؟ منظور شناسایی بهتر شاخص های راهبردی در توسعه شهر چابهار، است و به این دلیل از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است. بدین منظور همه شاخص ها بررسی گردید؛ و سپس به منظور بررسی رابطه و میزان تأثیرگذاری این متغیرها، از رگرسیون چندمتغیره گام به گام استفاده شد. در روش رگرسیون چندمتغیره گام به گام، ۴ متغیر پژوهش به عنوان عوامل تأثیرگذار وارد معادله شدند؛ همانگونه که توسعه شهر چابهار به طور کلی در یک ترکیب خطی با متغیرهای وارد شده برابر با ۱ میباشد؛ که این مقدار نشان دهنده رابطه بالا بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته است. مطابق جدول ذیل اولین متغیر مستقل وارد شده در مدل، شاخص حکمروایی است که دارای ضریب همبستگی ۰/۷۱۵ میباشد. در مرحله دوم، شاخص قابلیت زندگی وارد مدل شد که مقدار R 2 به ۰/۹۲۵ و مقدار R به طور مشترک با متغیر قبلی به ۰/۸۶۸ درصد افزایش یافت. در مرحله سوم وقتی متغیر رقابت R به ۰/۹۶۰ افزایش یافت. در مرحله آخر با ورود متغیر کالبدی مقدار R به ۱ و هم چنین مقدار R2 به یک افزایش یافت، یعنی این ۴ متغیر ۱۰۰ درصد از واریانس مربوط به متغیر وابسته تبیین می کنند. و هدف از آزمون رگرسیون گام به گام این است که معنی داری متغیر به ۰/۹۵ برسد. یعنی سطح خطا ۰/۰۵ گردد.

جدول ۶: متغیرهای وارد شده و سهم هر متغیر زیست پذیری شهری در مدل رگرسیون گام به گام

مولفه ها (اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و کالبدی)					بعد مراحل
خطای معیار	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین (R2)	ضریب همبستگی چند گانه (R)	متغیر وارد شده به مدل در هر مرحله	
/۱۰۹۹	/۵۱۰	/۵۱۱	/۷۱۵	حکمروایی	گام اول
/۰۵۹۷	/۸۵۵	/۸۵۶	/۹۲۵	قابلیت زندگی	گام دوم
/۰۴۴۲۷	/۹۲۰	/۹۲۱	/۹۶۰	رقابت پذیری	گام سوم
۰/۰۰۰	۱	۱	۱	بانک پذیری	گام چهارم

منبع: محاسبات نگارنده

یکی از اهداف این پژوهش ایجاد مدل علی بین راهبردهای مؤثر بر توسعه شهری میباشد. پرسش اصلی برای ایجاد این مدل آن است که کدام شاخص بیشترین تأثیر علی را بر توسعه شهر چابهار دارد. تحلیل رگرسیون این امکان را برای محقق فراهم میسازد تا تغییرات متغیر وابسته توسعه شهر چابهار را از طریق متغیر مستقل شاخص راهبردی پیشبینی و سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته تعیین کند.

جدول شماره (۷) روش تجزیه و تحلیل مدل رگرسیون گام به گام

مدل	Standardized Coefficients		Unstandardized coefficients	
	t	Beta	Std.Error	B
وابسته	۴۲/۱۳۰		/۰۴۳	۱/۷۹۳
حکمروایی	۱۹/۹۲۰	/۷۱۵	/۰۱۸	/۳۵۸
وابسته	۲۰/۵۸		/۰۴۰	/۸۱۸
حکمروایی	۳۱/۱۸	/۶۱۶	/۰۱۰	/۳۰۹
قابلیت زندگی	۳۰/۱۴۴	/۵۹۶	/۰۱۵	/۴۵۴
وابسته	۱۵/۲۷		/۰۳۴	/۵۱۹
حکمروایی	۴۰/۶۷	/۵۹۷	/۰۰۷	/۳۰۰
قابلیت زندگی	۳۸/۶۰	/۵۶۹	/۰۱۱	/۴۳۴
رقابت پذیری	۱۷/۶۶	/۲۵۸	/۰۰۷	/۱۱۸
وابسته	۰		۰/۰۰۰	۲/۶۰۹
حکمروایی	۰	/۵۹۸	۰/۰۰۰	/۳۰۰
قابلیت زندگی	۰	/۵۶۸	۰/۰۰۰	/۴۳۳
رقابت پذیری	۰	/۲۹۲	۰/۰۰۰	/۱۳۳
بانک پذیری	۰	/۲۸۳	۰/۰۰۰	/۱۳۳

اما در مورد اهمیت و نقش متغیرهای مستقل در پیشگویی معادله رگرسیون باید از مقادیر بتا (Beta) استفاده کرد. از آنجا که مقادیر بتا، استاندارد شده می‌باشند. بنابراین از طریق آن می‌توان در مورد اهمیت نسبی متغیر قضاوت کرد. بزرگ بودن مقدار بتا نشان‌دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیشگویی متغیر وابسته می‌باشد. بنابراین در اینجا می‌توان قضاوت کرد که شاخص حکمروایی با بتای ۵۹۸/ بیشترین تأثیر و شاخص بانک پذیری بتای ۲۸۳/ کمترین تأثیر را بر توسعه شهر چابهار دارد.

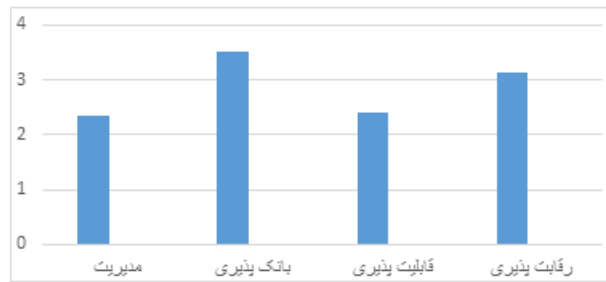
مقایسه وضعیت توسعه شهر چابهار در شاخص ها و راهبرد های توسعه شهری با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه با اندازه مکرر

در مرحله بعد تحقیق نقش چهار شاخص شهری با استفاده از آنالیز واریانس یکطرفه با اندازه‌های مکرر با هم مقایسه شده است. و هدف از آزمون واریانس یکطرفه تفاوت معنی‌داری شاخص‌ها بوده است. بر این اساس جدول نشان می‌دهد بین میانگین شاخصهای راهبرد توسعه شهری اختلاف معنی‌داری وجود دارد ($Sig < 0.005$).

جدول شماره (۸) آزمون واریانس یک طرفه برای مقایسه نمره های راهبردهای توسعه شهری

شاخص ها	N	میانگین	انحراف استاندارد	sig	N2
مدیریت و حکم‌روایی	۳۸۲	۲/۳۴۴	۱/۳۱۳	۰/۰۰۰	
بانک‌پذیری	۳۸۲	۳/۵۱۸	۱/۳۳۳		
قابلیت‌پذیری	۳۸۲	۲/۴۰۱	۱/۲۰۵		
رقابت‌پذیری	۳۸۲	۳/۱۵۰	۱/۳۴۳		

همان‌طور که در جدول دیده می‌شود پایین‌ترین نمره میانگین برای مدیریت و حکمروایی و بیشترین آن برای بانک‌پذیری می‌باشد. اگرچه اختلاف معناداری بین ۴ مجموعه نمره‌های به دست آمده با این حال لازم است اندازه اثر مشخص شود. مقدار مورد نظر مجذور بتای تفکیکی است. مقدار به دست آمده است که در رده بندی کوهن (۱۹۸۸) اندازه اثر بزرگ در نظر گرفته می‌شود. به این معنی که در وضع موجود حدوداً درصد کل واریانس یا تفاوت در راهبردهای توسعه شهری، مربوط به تفاوت‌های گروهی یا تفاوت بین ۴ راهبرد در راستای توسعه شهر چابهار می‌باشد. شکل به دست آمده این اختلاف را نمایش می‌دهد.

شکل شماره (۳) میانگین آزمون واریانس یک طرفه شاخصهای راهبرد توسعه شهری

تحلیل و ارزیابی شاخص های راهبرد توسعه شهری چابهار با روش سوات (SWOT)

یکی از روش های اساسی برای ایجاد نظم و برقراری ارتباطات کارآمد بین مسائل استراتژیک روش SWOT است. این تکنیک برای اولین بار در شرکت فلوکس و اوایل دهه ۱۹۷۰م، اجرا شده است. هدف اصلی این روش تحلیل و هدایت محیط است، این تکنیک تاکید عمده بر محتوای استراتژیک داشته و بر تعیین موقعیت یا موضوع استراتژیک پدیده در یک محیط رقابتی متمرکز است. این روش با استفاده از روش عقلایی و شهودی در جهت فراهم آوری مهم ترین موقعیت استراتژیک ممکن برای آن پدیده تلاش می کند (کاظمیان، ۱۳۸۴: ۴۴). تکنیک یا ماتریس SWOT که گاهی، TOWS نیز نامیده می شود ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی ضعف ها و قوت های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن سیستم است این روش (SWOT)، نتیجه مستقیم مدل دانشکده تجاری هاروارد است؛ در واقع، این روش بهترین استراتژی برای سازمان ها و ابزاری ارزشمند برای تحلیل های استراتژیک است (مرادی مسیحی، ۱۳۸۸: ۴۰). مدل SWOT تحلیلی سیستماتیک را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی که بهترین تطابق بین آنها را ایجاد می نماید ارائه می دهد. از دیدگاه این مدل، یک استراتژی مناسب، قوت ها و فرصت ها را به حداکثر و ضعف ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می رساند. برای این منظور، نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها در چهار حالت کلی ST, WO, SO, WT پیوند داده می شوند. و گزینه های استراتژی از بین آنها انتخاب میشوند (هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۹۲).

برای ساختن ماتریس تهدیدها، فرصت ها، نقاط ضعف و نقاط قوت باید هشت مرحله را طی کرد: تهیه فهرستی از فرصت های عمده ای که در محیط خارجی سازمان وجود دارد، تهیه فهرستی از تهدیدات عمده موجود در محیط خارج سازمان، تهیه فهرستی از نقاط قوت داخلی و عمده سازمان، تهیه فهرستی از نقاط ضعف عمده داخلی سازمان،

مقایسه نقاط قوت داخلی و فرصت های خارجی با هم و قرار دادن نتیجه در خانه مربوط در گروه استراتژی های SO،

مقایسه نقاط ضعف داخلی با فرصتهای موجود در خارج و قرار دادن نتیجه در گروه استراتژی‌های WO،

مقایسه نقاط قوت داخلی با تهدیدات خارجی و قرار دادن نتیجه در گروه استراتژی‌های ST،

مقایسه نقاط ضعف داخلی با تهدیدات خارجی و قرار دادن نتیجه در گروه استراتژی‌های WT.

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی

پس از بررسی عوامل داخلی، مهمترین عوامل فهرست می‌شوند. این عوامل باید در برگیرنده مهمترین نقاط قوت و ضعف سازمان باشد به این صورت که اصلیتترین نقاط قوت و ضعف فهرست می‌شود و به این عوامل از صفر اهمیت ندارد تا یک بسیار مهم توسط کارشناسان ضریب داده می‌شود به طوری که مجموع این ضرایب برابر یک شود. و به هر یک از عوامل نمره ۱ تا ۴ داده می‌شود که نمره یک نشان دهنده ضعف اساسی، نمره ۲ ضعف کم، نمره ۳ نشان دهنده قوت و نمره ۴ نشان دهنده قوت بسیار بالایی عامل مورد بحث می‌باشد و در نهایت برای تعیین نمره نهایی ضریب هر عامل در نمره آن ضرب می‌شود و اگر در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی نمره نهایی از ۲/۵ یعنی از میانگین ۱ تا ۴ بیشتر باشد نشان دهنده بالایی نقاط قوت از ضعف است و اگر از سطح میانگین پایینتر باشد نشان دهنده بالایی نقاط ضعف از قوت است.

جدول شماره (۹) نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت)

ردیف	نقاط قوت	ضریب	نمره	نمره نهایی
۱	نزدیکی به ساحل و دریا	۱/۰۶۰	۴	۲/۴
۲	دارای آب و هوای مناسب در فصل های پاییز و زمستان	۱/۰۵۰	۳	۱/۱۵
۳	وجود اسکله و داشتن موقعیت صید و صیادی	۱/۰۶۰	۴	۲/۴
۴	جاذبه های گردشگری	۱/۰۶۰	۴	۲/۴
۵	بالا بودن نیروی انسانی جوان	۱/۰۵۰	۳	۱/۱۵
۶	وجود کارگاه های لنج سازی و قایق سازی	۱/۰۵۰	۳	۱/۱۵
۷	همزیستی اقوام و فرهنگ های مختلف در شهر	۱/۰۵۰	۳	۱/۱۵
۸	وجود منطقه آزاد	۱/۰۶۰	۴	۲/۴
۹	کم بودن ترافیک در شهر	۱/۰۴۰	۳	۱/۱۲
۱۰	وجود صنایع پتروشیمی و فولاد	۱/۰۴۰	۳	۱/۱۲
۱۱	جمع	۱/۰۵۲	-	۱/۸

منبع: محاسبات نگارنده

جدول شماره (۱۰) نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (ضعف)

ردیف	نقاط ضعف	ضریب	نمره	نمره نهایی
۱	فقر شدید زیر ساخت های شهری	/۰۶۰	۲	/۱۲
۲	فقر شدید فضای سبز شهری و مبلمان شهری	/۰۶۰	۱	/۶
۳	عدم وجود سیستم مهندسی فاضلاب و آب های سطحی حاصل از بارندگی در شهر	/۰۵۰	۲	/۱
۴	عرض کم معابر شهری و پیاده رو ها	/۰۵۰	۲	/۱
۵	نبود مدیریت واحد شهری	/۰۵۰	۲	/۱
۶	تعامل پایین بین مدیران و مسولان شهر با حوزه دانشگاه و متخصصین دانشگاهی	/۰۴۰	۲	/۰۸
۷	کیفیت پایین اطلاعات و دسترسی دشوار به اطلاعات	/۰۴۰	۱	/۰۴
۸	بیکاری	/۰۵۰	۱	/۰۵
۹	آسیب پذیر بودن بناها در مقابل زلزله	/۰۴۰	۲	/۰۸
۱۰	وجود قایق های فرسوده در ساحل و ایجاد الودگی بصری	/۰۴۰	۲	/۰۸
	جمع	/۴۸	-	۱/۳۵

منبع: محاسبات نگارنده

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی و مراحل آن

برای عوامل خارجی هم مثل عوامل داخلی امتیاز و نمره داده می شود. و در نهایت نمره نهایی محاسبه می شود.

جدول شماره (۱۱) نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت)

ردیف	نقاط فرصت	ضریب	نمره	نمره نهایی
۱	استفاده از توان و ظرفیت منطقه آزاد	/۰۸	۴	/۳۲
۲	دسترسی به آب های آزاد و نزدیکی با کشورهای عربی حوزه خلیج فارس	/۰۸	۴	/۳۲
۳	نگاه کلان کشوری نسبت به طرح ویژه توسعه و عمران سواحل مکران	/۰۷	۳	/۲۱
۴	امکان جذب توریست با ایجاد زیر ساخت های مرتبط با این بخش با توجه به جاذبه های گردشگری فراوان	/۰۵	۴	/۲

۱۸/	۳	۰۶/	امکان ایجاد اشتغال با توجه به توسعه صنایع وابسته به صید و صیادی	۵
۲۱/	۳	۰۷/	آوردن رشته های دانشگاهی مربوط به صید و صیادی و گردشگری	۶
۳۲/	۴	۰۸/	امکان صادرات محصولات فرآوری شده دریایی	۷
۱۵/	۳	۰۵/	امکان بهره گیری از انرژی های خورشیدی-بادی و جزر و مدی	۸
۳/۳۸	-	۵۴/	جمع	۹

منبع: محاسبات نگارنده

جدول شماره (۱۲) نتایج و تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (تهدید)

ردیف	نقاط تهدید	ضریب	نمره	نمره نهایی
۱	خطر وقوع سونامی	۰۶/	۴	۲۴/
۲	توزیع نامتناسب بودجه بدون توجه به پتانسیلهای شهر ها های شهر ها	۰۴/	۳	۱۲/
۳	احساس کمبود امنیت	۰۷/	۴	۲۸/
۴	استفاده بیشتر از حمل و نقل خصوصی	۰۶/	۴	۲۴/
۵	خطر بروز طوفان های شدید	۰۶/	۳	۱۸/
۶	وجود قوانین دست و پا گیر جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی	۰۴/	۳	۱۲/
۷	تهدیدات ناشی از مرزی بودن و وجود پدیده قاچاق و تاثیر منفی آن بر ذهنیات مردم	۰۷/	۳	۲۱/
۸	مهاجرت نیروهای توانمند و متخصص	۰۶/	۳	۱۸/
۹	جمع	۴۶/	-	۱۵۷/

منبع: محاسبات نگارنده

ماتریس داخلی خارجی: در این مرحله با ترسیم محور X و Y بر حسب نمرات نهایی حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، موقعیت استراتژی شهر چابهار از میان موقعیت های چهارگانه رقابتی (تهاجمی)، بازنگری (محافظه کارانه)، تنوع و تدافعی مشخص می شود.

محافظة کارانه	تهاجمی
تدافعی	تنوعی

شکل شماره (۴) نمودار نمره نهایی ماتریس عوامل ارزیابی داخلی و خارجی

با توجه به نمره نهایی ماتریس داخلی ۳/۱۵ و نمره نهایی ماتریس خارجی ۴/۹۵ به این نتیجه می رسیم که استراتژی بدست آمده برای چابهار از نوع تهاجمی می باشد. (استفاده از توانمندی ها برای بهره گیری از فرصت ها)

نتیجه گیری

ایستایی، بلندمدت بودن و غیر منعطف بودن طرحهای جامع و تفصیلی و عدم انطباق آنها با شرایط موجود در زمانی که تغییرات به تندی و با سرعت صورت می گیرد عملاً کارکرد آنها را ساقط کرده است. برای برون رفت از این مسئله طرحهای توسعه شهری با توجه به میزان بالای مشارکت ذینفعان به نظر میرسد می تواند راه حلی برای جایگزینی طرحهای فعلی باشد. در طرح توسعه شهری برنامه ریزی برای هر شهر با توجه به ویژگی های همان شهر و منطقه پیرامون آن انجام میشود و از اعمال الگوهای خاص و قطعی جلوگیری می کند. براساس تعریف بانک جهانی استراتژی توسعه شهری دارای چهار شاخص اصلی می باشد. ما در این پژوهش وضعیت شهر چابهار را نسبت به چهار شاخص موردنظر از دیدگاه گروه های مختلف شهری بررسی کردیم. در پژوهش حاضر وضعیت توسعه شهر چابهار به لحاظ شاخصهای راهبرد توسعه شهری ارزیابی گردید. نوع روش در این پژوهش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی و از نوع هدف کاربردی میباشد. برای ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصتها، تهدیدها و تعیین بهترین استراتژی برای توسعه شهر چابهار از روش SWOT و تحلیل دادههای پرسشنامه از نرم افزار SPSS استفاده گردیده است. نتایج حاصل از T تک نمونه ای برای سنجش مطلوبیت شاخص های راهبردی توسعه چابهار به طور کل نشان میدهد، بین حد مینا (۳) و مقدار محاسبه شده (۲/۶۳) اختلاف معناداری (sig: ۰.۰۰۰) وجود دارد. از آنجایی که مقدار محاسبه شده کمتر از حد استاندارد می باشد نتیجه می گیریم وضعیت توسعه شهر چابهار در شاخص راهبردی در حد نامطلوب و غیر قابل قبول می باشد. در آمار استنباطی میانگین کلی مربوط به حکمروایی شهری ۲/۳۴ می باشد که همان گونه که نتایج نشان می دهد دو مولفه مسئول در طرح توسعه شهری و حمایت از مسئولین به ترتیب با میانگین ۳/۴۳ و ۳/۴۷ در شاخص مدیریت و حکمروایی خوب شهری در وضعیت مطلوبی قرار دارند و اطلاع رسانی هزینه به شهروندان با میانگین ۱/۸۲ کمترین میانگین را دارا می باشد. میانگین کلی بانک پذیری ۳/۵ می باشد. رضایت از تسهیلات

بانک ها با میانگین $3/80$ بیشترین میانگین و آگاهی از تسهیلات بانک ها با میانگین $2/28$ کمترین می باشد. میانگین کلی قابلیت زندگی $2/40$ می باشد. پتانسیل خوب برای توسعه و تمایل شهروندان به حمل و نقل عمومی به ترتیب بیشترین و کمترین میزان میانگین 4 و $1/62$ را دارا هستند. میانگین کلی رقابت پذیری $3/15$ میباشد که بیشترین میانگین مربوط به اولویت سازمان ها در استفاده از نیروی متخصص با میانگین $3/93$ و کمترین میانگین بستر آموزشی مناسب برای کسب مهارت با میانگین $1/94$ می باشد. در آزمون مقایسه وضعیت توسعه شهر چابهار در شاخص ها و راهبرد توسعه شهری با استفاده از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه با اندازه مکرر پایین ترین نمره میانگین برای مدیریت و حکمروایی و بیشترین آن برای بانک پذیری می باشد. اما نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام نشان میدهد شاخص بانک پذیری با بتای 0.283 کمترین تأثیر و شاخص حکمروایی خوب شهری با بتای 0.598 بیشترین تأثیر را بر توسعه شهر چابهار داشته است و شاخص های قابلیت زندگی با بتای 0.568 و رقابت پذیری با بتای 0.292 است. با استفاده از مدل تحلیلی SWOT بهترین راهبرد برای شهر چابهار، راهبرد (تهاجمی) میباشد که با بهره گیری از نقاط قوت از فرصتها استفاده میشود.

ارائه پیشنهادات

۱- حکمروایی خوب شهری

استفاده بهتر از موقعیت جغرافیایی شهر، افزایش حقوق شهروندی، افزایش نظارت ها بر پروژه های شهری، مراقبت از جاذبه های گردشگری، تبلیغات در زمینه گردشگری، افزایش خدمات به شهروندان، استفاده از افراد متخصص

۲- بانک پذیری

افزایش تعداد شعبات بانک ها، افزایش خدمات آنلاین، افزایش تسهیلات بانکی، آموزش بانکداری آنلاین به شهروندان، تاسیس خودپرداز های آنلاین

۳- قابلیت زندگی

افزایش شاخص های آموزشی، بهداشتی و امنیتی در شهر، افزایش کیفیت زندگی شهروندان، افزایش سرانه فضای سبز، ارتقاء کیفیت حمل و نقل عمومی، ایجاد پایداری و امنیت شغلی در شهروندان، ارتقاء فعالیت های صید و صیادی و توسعه آن، احداث فرهنگ سرا، ارائه گاز طبیعی به شهروندان، ارائه بهتر سیستم فاضلاب شهری

۴- رقابت پذیری

استفاده از نیرو های بومی در ادارات، تاسیس رشته دانشگاهی مرتبط با صید و صیادی، همکاری سازمان های دولتی با دانشجویان و افراد متخصص، افزایش رقابت در زمینه صیادی، استفاده از توانمندی های منطقه آزاد

منابع

۱. بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۲). ضرورت و موانع ایجاد شهر هوشمند در ایران. نشریه هنر های زیبا، شماره ۱۵، صص ۱۵-۱۵.

۲. جهانی شکیب، فاطمه، سیده آل، محمد و صالحی، اسماعیل (۱۳۹۳). انطباق پذیری راهبرد توسعه شهری در نظام برنامه ریزی شهری ایران نمونه مورد مطالعه: شهر شاهرود. فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۹(۳)، ص ۴۷-۶۲.
۳. حیدری چیانه، رحیم، سیده، خدیجه و ازگمی، رضا (۱۳۸۹). نقش استراتژی توسعه شهری (CDS) در سیاست های تامین مسکن گروه های کم در آمد شهری، مطالعه موردی: شهر رشت، پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۲(۷۳) ص ۵۲-۸۹.
۴. رحمتی، علیرضا (۱۳۹۲). برنامه ریزی توسعه شهر بابلسر با رویکرد توسعه شهری. (CDS) پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات علوم انسانی دکتر علی شریعتی، دانشگاه فردوسی مشهد.
۵. رهنمایی، محمد تقی، شعبانی فرد، محمد و سراسکانرود، مهدی (۱۳۸۸). توسعه استراتژیک شهری میانی ایران با تأکید بر رویکرد CDS راهی به سوی توسعه منطقه ای، مجله آمایش سرزمین، (۱)، ۵۴-۲۱.
۶. زیاری، کرامت ...، قاسمی، سعید، مهدیان بهنمیری، معصومه و مهری، علی (۱۳۹۴). CDS رویکردی مشارکتی در فرآیند چشم انداز سازی توسعه شهری (مورد پژوهش: شهر مهاباد). نشریه علمی-پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی شهری، ۲۰(۵۳)، ۱۶۷-۲۰۱.
۷. صرافی، مظفر (۱۳۸۱). بنیادهای توسعه پایدار کلانشهر تهران. همایش توسعه پایدار، تهران.
۸. علی اکبری، اسماعیل و کماسی، حسین (۱۳۹۷). ارزیابی شاخص های استراتژی توسعه شهری CDS در کلان شهر کرمانشاه، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال پنجم، شماره ۱.
۹. قمری، شیما و پورموسوی، موسی (۱۳۹۶). بررسی تأثیرات هویت اجتماعی محلات در طرح های توسعه شهری، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، شماره ۹(۳۱)، ص ۲۹-۳۵.
۱۰. کریمی، فریده، عبدالله زاده فرد، علیرضا، شکور، علی (۱۳۹۷). نقش راهبرد توسعه شهری (CDS) در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهرداری شیراز، دو فصلنامه پژوهش های بوم شناسی شهری، دوره ۹، شماره ۱۷، دانشگاه پیام نور).
۱۱. لاله پور، لاله (۱۳۸۶). حکمروایی شهری و مدیریت شهری در حال توسعه، جستار های شهرسازی، شماره ۱۹ و ۲۰، تهران.
۱۲. مهدیزاده، جواد (۱۳۸۵). برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری، تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران، معاونت معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی، چاپ دوم، تهران.

۱۳. هاشمی، حسین، رضویان، محمد تقی و سجادی، ژیلا (۱۳۹۶). نقش مدیریت شهری در موفقیت رویکرد راهبرد توسعه شهری (CDS) مورد: شهر قزوین، جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی وین المللی انجمن جغرافیا ی ایران)، شماره ۱۵ (۵۴)، ص ۱۲۹-۱۴۶.
۱۴. تافلر، آ. (۱۳۸۳). شوک آینده، ترجمه حشمت‌الله کامرانی، تهران، نشر علم.
۱۵. اشرفی، یوسف (۱۳۸۸). CDS رویکردی جدید در برنامه ریزی شهری در رویکردی تحلیلی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۲، بهار ۸۸.
۱۶. هریسون، جفری و کارون جان (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک، ترجمه بهروز قاسمی، انتشارات هیات، تهران.
۱۷. مرادی مسیحی، وراز (۱۳۸۸). برنامه ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران، ۱۳۸۴.

- 18. City Development Strategy Hyderabad. (2004). United Nations Human Settlement Programmed, (Un- HABI- TAT).**
- 19. Cities Alliance. (2010). Livable Cities the Benefits of Urban Environmental Planning.**
- 20. Egger, S. (2005) Determining a sustainable city model, Environmental Modelling & Software.**
- 21. Hall, T. (2005) urban geography, Routledge, London and New York, 3rd edition.**
- 22. Metaxas, T. (2010). City Competition, Place Marketing and Economic Development in South Europe: The Barcelona case study Destination, WWW. City of Sydney.**
- 23. Parnell, S & Jenny R. (2005). Development and urban policy: Johannesburg city development strategy, urban studies, Vol43, No2.**
- 24. Steinberg, F. (2002). Strategic urban planning in Latin America: experiences of building and managing the future, HIS. Rotterdam, Netherland.**
- 25. Van Jijk, M. P. (2004). Urban management makes cities more competitive, but requires capacity building'. Urbanicity. Urbanicity. <http://www.urbanicity.org>.**
- 26. Sarrafi, M., Abdollahi, M. (2007). Analysis of the concept of citizenship and assess its place in the laws, regulations and urban management. Journal of Geographical Research, 63.**